

УДК 94 (477) (092)

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-2-48-54

ПАВЛОС Івона Ева,

здобувач кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету

імені Івана Франка,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0961-6133>

e-mail: iwonaas@onet.eu

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ЛЬВІВСЬКОЇ ДОБИ У ДЗЕРКАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Стаття присвячена аналізу сучасної української історіографії про педагогічну діяльність М. Грушевського у галицьке двадцятиліття. Доведено, що у фокусі цих студій перебуває львівська історична школа вченого. З'ясовано, що історіографи дослідили структуру львівської школи, її комунікативні практики і психологічний клімат, з'ясували різноплановий творчий доробок представників українознавчого осередку, реконструювали студентську аудиторію автора «Історії України-Руси». У висновках окреслено перспективні напрямки вивчення львівського осередку українознавців.

Ключові слова: М. Грушевський, педагогічна діяльність, львівська історична школа, сучасна українська історіографія, грушевськознавство.

Постановка проблеми. В українській історіографії утвердилося переконання, що педагогічна праця Михайла Грушевського у галицьку добу його життя та діяльності є вагомим віхою нашої культурної історії. Адже в цей час визначний історик доклав чималих зусиль для відпольщення культурного простору Східної Галичини й її історичного центру Львова. Серед іншого, він робив це і як педагог – професор україномовної кафедри всесвітньої історії зі спеціальним оглядом минулого Східної Європи та творець першої в анналах нашої вищої освіти школи українознавців. З огляду на це, саме галицька школа істориків і перебуває у фокусі сучасної педагогічної грушевськіани.

Загалом, в українській історіографії накопичено значний досвід вивчення львівської історичної школи М. Грушевського від початку її функціонування як одного з перших наукових українознавчих осередків, який з'явився на етапі становлення історичної науки у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. У незалежній Україні грушевськознавчі дослідження набули особливої інтенсивності, що було зумовлено потребою відновлення тягlosti національної історіографічної традиції та відкриттям великої кількості нових джерел. У результаті поглиблювалось вивчення історіографічних сюжетів і зростав обсяг дослідницьких завдань. Відтак проблематика наукової школи М. Грушевського зайняла одне з цільних місць у сучасних історико-педагогічних публікаціях. Тож підсумки схоларних грушевськознавчих досліджень потребують окремої рефлексії для виявлення основних тенденцій та визначення дослідницьких перспектив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти історіографічного осмислення студій над феноменом львівської історичної школи присутні, зазвичай лаконічно, в більшості сучасних опрацювань. Найбільш розлогими такі рефлексії є в знаній книзі В. Тельвака та В. Педича про схоларне дітище автора «Історії України-Руси», втім, там були обговорені лише головні історіографічні явища [1]. Також від часу появи книги в 2016 р. з'явилося чимало нових помітних історіографічних опрацювань, які вимагають узагальнення. В сумі зазначені обставини й зумовили актуальність теми нашого дослідження.

Метою статті є підсумування історіографічного осмислення феномену галицької школи українознавців М. Грушевського в сучасній українській історіографії.

Виклад основного матеріалу. Хвиля присвячених М. Грушевському наукових конференцій на всеукраїнському та міжнародному рівнях протягом 1990-их рр. надала нових імпульсів дослідженню феномену школи М. Грушевського у Львові. Так, під час дискусії на науковому форумі «Михайло Грушевський і львівська історична школа», присвяченому століттю приїзду вченого до Львова, що відбувся 24-25 жовтня 1994 р. у Львівському національному

університеті прозвучав заклик, який визначив подальше осмислення феномену очолюваного М. Грушевським наукового осередку: «Замість питання «Чи була школа Грушевського?» доцільніше ставити питання «Чим була школа Грушевського?»» [2, 147].

Відтоді значну увагу було приділено вивченню умов формування наукової школи М. Грушевського у Львові. Відкриття нових джерел – текстів істориків та документів інституцій – дозволило детально реконструювати процес створення у Львівському університеті кафедри української історії, яка стала чи не найважливішим здобутком галицьких українців, який принесла політика «нової ери». Дослідники відзначали, що створення кафедри історії Східної Європи спочатку викликало певне розчарування національних діячів, які сподівались на заснування кафедри національної історії, яке, однак, тривало недовго. Як слушно підмітив Святослав Пахолків, «за короткий час те, що спершу сприймалося як утиск, згодом виявило себе як справжній шанс для української історичної науки». Кафедра відкрила можливості дослідження та викладання української історії в контексті європейських історичних процесів [3, 279].

На сьогодні в історіографії достатньо висвітлено наставницьку діяльність М. Грушевського на посаді професора, зусилля вченого, спрямовані на формування когорти істориків, налагодження взаємодії та спілкування для передачі не лише історичних знань, але і дослідницького досвіду молодому поколінню науковців. Про педагогічні аспекти діяльності львівського професора писали К. Кондратюк [4], С. Григанська [5], М. Алексієвець [6] та ін. Історики відзначають тривалий ідейний вплив М. Грушевського на студентів, які відвідували лекції українського історика, його роль у формуванні національної самосвідомості молоді. Характеризуючи стиль Грушевського-учителя, дослідники відзначають його демократизм, відкритість у формальному та неформальному спілкуванні з учнями [7].

Особливу увагу дослідників привернула структура львівської школи М. Грушевського, шляхи та умови передавання вченим досвіду наукової роботи. В історіографії утвердився висновок про дворівневий характер історичної школи вченого у Львові. При цьому історики акцентували увагу на феномені наукового семінару М. Грушевського, який став своєрідною інституцією наукової школи, місцем передачі дослідницької традиції, де учні професора могли продемонструвати свій вишкіл у практичній площині [8].

Глибоко вкорінилась у свідомість дослідників історіографічна традиція наголошення на важливості інституцій НТШ у підготовці молодого покоління істориків. Сучасна історіографія продовжує тиражувати подібні твердження, що часом веде до невідповідних історичним реаліям висновків, як наприклад, такий – «семінарські заняття з студентами [М. Грушевському] доводилося переносити на засідання секцій НТШ (саме там він формував майбутніх істориків України)» [9, 13].

Водночас це спонукало до уважного вивчення всіх аспектів діяльності М. Грушевського в НТШ, яке розпочали в своїх працях вчені української діаспори. Сучасні дослідники докладно з'ясували те, яку роль відігравали у фаховому вишколі молоді комісії, секції та видання НТШ. Дослідники простежили шляхи взаємодії між вченим та його учнями спочатку у виданнях, а згодом у структурах Товариства. Особливе значення для професійного зростання молодих дослідників, здобуття досвіду наукового пошуку мала створена М. Грушевським Археографічна комісія НТШ [10]. В історіографії відзначено й талант історика як наставника, який не лише спрямовував учнів до засвоєння власних історичних концепцій, але й залучав їх до активної дослідницької діяльності, практичного використання наукових ідей [11, 58–67].

Проблема людського виміру львівської школи М. Грушевського в українській історіографії 1990-х – 2000-х рр. розглядалася переважно в руслі історіографічної традиції, виробленої вченими діаспори, а дослідники тривалий час не запропонували усталеного методологічного підходу до визначення персонального складу школи. Часто у спробах визначити коло львівських учнів М. Грушевського історики необґрунтовано включають до нього багатьох послідовників історіографічних концепцій вченого, які в своїй дослідницькій праці відштовхувались від ідей автора «Історії України-Руси». У результаті виникли історіографічні конструкції, що відносять до львівської школи тих вчених, які зазнали його інтелектуального та ідейного впливу – М. Василенка, В. Липинського, В. Гнатюка та ін.

Звісно, для таких висновків, як довели у згадуваній монографії В. Тельвак і В. Педич, немає фактологічного підґрунтя [1, 84-107].

Характеризуючи психологічні аспекти взаємин вченого та його львівських учнів, дослідники іноді висловлюють протилежні оцінки. Одні стверджують, що М. Грушевський демонстрував «демократизм у ставленні до молодших колег та діалогічний стиль спілкування» [11, 58], інші підкреслюють, що «стиль керівництва Грушевського – типowo авторитарний, на відміну від «батьківського» його вчителя Антоновича» [12, 83]. Примітним є те, що дослідники зазвичай не аналізують модель міжособистісних комунікацій у її розвитку та в контексті поетапних змін функціонування школи від оволодіння учнями необхідним знанням до включення в активну наукову діяльність [13]. У сучасній історіографії найповніше висвітлено взаємини М. Грушевського з тими львівськими учнями, які успішно реалізувалися в дослідницькій діяльності: С. Томашівським, М. Кордубою, І. Крип'якевичем, І. Джиджорою, І. Кревецьким, В. Гарасимчуком та ін.

Сучасні дослідники також простежили впливи видатного історика на формування молодих вчених, реконструювали процеси залучення учнів М. Грушевського до численних дослідницьких, науково-організаційних та громадських проєктів учителя, творчої взаємодії та взаємодопомоги у вирішенні різнопланових проблем. Велику увагу істориків привернула проблема сприйняття представниками школи М. Грушевського творчої спадщини вченого й ідентифікації себе з його історіографічною традицією і науковою школою. Дослідники відзначили внесок львівських учнів видатного історика у вивчення багатогранної творчої спадщини свого вчителя протягом першої третини ХХ ст. [14].

Широко представлена у сучасній історіографії також проблема конфліктних ситуацій у львівському науковому середовищі. Дослідницький інтерес викликали переважно непорозуміння в НТШ, а особлива увага істориків зосереджена на найбільш деструктивному протистоянні між конфліктуючими сторонами опонентів М. Грушевського та його прихильників, яке відбулось у 1913. Досліджуючи емоційну складову конфлікту в НТШ, що надала йому скандального характеру, сучасні історики під враженням емоційного потоку в науковому співтоваристві схильні гіперболізувати конфлікт між вченим та його львівськими учнями. Прикладом може бути твердження про те, що «мало не вся його [М. Грушевського] львівська історична школа збунтувалася проти нього» [15, 122]. Віднайдені нові архівні матеріали дозволили сучасним історикам достеменно з'ясувати роль С. Томашівського та І. Кревецького у виданні анонімної брошури із звинувачуваннями на адресу голови НТШ, а сам документ перевидати з науковим коментарем. Встановлено також, що вчений фактично самостійно підготував брошуру для публічного захисту від закидів опонентів, яку серед багатьох прихильників підписала частина вихованців його львівської школи [16].

У сучасному грушевськознавстві усталено й уніфіковано дефініції школи, пов'язані з ім'ям засновника та місцем функціонування – «школа М. Грушевського у Львові», «львівська історична школа М. Грушевського», «галицька історична школа М. Грушевського». До цих дефініцій як рівноправних за семантичним навантаженням апелюють і згадувані автори монографії про львівську школу В. Тельвак і В. Педич [1, 376-379].

Першою спробою цілісного дослідження на монографічному рівні формування М. Грушевським наукової школи у львівський період діяльності стало написане у середині 1990-х рр. дисертаційне дослідження Василя Педича, на основі якого згодом була видана книга «Історична школа Михайла Грушевського у Львові» [17]. Автор розуміє під науковою школою насамперед наукове співтовариство, яке сформувалось довкола видатного історика. На думку дослідника, сформований М. Грушевським науковий історичний осередок відповідав усім критеріям наукової школи, визначеним попередньою історіографією, а саме – згуртування вчених у системі відносин «учитель–учні», сприйняття й опанування молодими істориками технологій дослідницької програми вченого-засновника школи, самоідентифікація представників школи з історіографічною традицією М. Грушевського. Дослідження В. Педича, як і більшість тогочасних грушевськознавчих розвідок, написане на основі концепцій та методологічних підходів, запропонованих вченими української діаспори. Під їх впливом історик докладно зупинився на вивченні ролі наукового семінару у функціонуванні школи та докладно опрацював проблему дослідження історії українського

козацтва львівськими учнями М. Грушевського. Водночас, автор некритично сприйняв висновки щодо персонального виміру школи у діаспорній історіографії, про що відзначили рецензенти його монографії [18].

Етапною у реконструкції львівської історичної школи М. Грушевського стала неодноразово згадувана нами монографія В. Тельвака та В. Педича, що вийшла з нагоди 150-ліття з дня народження Великого Українця. У цій монографії вперше всебічно було розглянуто проблему становлення та функціонування школи. Також дослідники відтворили її історіографічні образи й проаналізували евристичний потенціал різнопланових джерел, які вони нерідко вперше ввели до наукового обігу. Важливим було й те, що В. Тельвак і В. Педич реконструювали структуру та персональний склад школи, відтворили особливості комунікативних практик, з'ясували питання лідерства та психологічного клімату, зрештою, проблему реценції молодими істориками творчості вчителя. Вперше автори простежили трансформацію вироблених М. Грушевським на львівському ґрунті схолярних практик в роки Першої світової війни, а відтак і у міжвоєнний час. Зрештою, В. Тельвак і В. Педич уперше комплексно дослідили внесок галицьких учених у розробку різнопланової конкретно-історичної проблематики (давньоруські часи, польсько-литовська доба, козаччина, галицьке краєзнавство). Важливими є й додатки до обговорюваної книги. В них уперше автори навели незнані дослідникам рецензії М. Грушевського на докторські праці учнів, подали стислі біографічні дані про представників школи, при цьому, що важливо, про деяких істориків така інформація наводиться вперше. Зрештою згадаємо, що книга багато ілюстрована: у ній уперше зібрана найповніша іконографія львівської школи, а також представлено світлини унікальних архівних документів.

Ми обмежимося лише таким конспективним викладом монографії про львівську історичну школу, відсилаючи зацікавленого читача до лектури самої праці та численних рецензій (В. Андрєєва, В. Гоцуляка, В. Масненка, В. Яремчука та ін.), що ними історіографічна спільнота відгукнулася на її появу. Серед них для прикладу згадаємо оцінку Олексія Яся, який відзначив, що монографія В. Тельвака й В. Педича запропонувала чимало влучних тлумачень, інтерпретацій та узагальнень з історії львівської наукової школи на основі великого, добротного опрацьованого фактографічного матеріалу. Рецензент наголосив: «Більше того, у праці порушено низку важливих проблем (тип лідерства, спосіб конструювання, розподіл ролей, етико-психологічні та комунікаційні практики, конфліктні ситуації в межах неформальної спільноти та ін.), пов'язаних із виявленням особливих рис школи М. Грушевського, котра функціонувала в добу переходу від класичної до неklasичної науки. Сподіваємося, що авторські думки та пропозиції будуть цікавими багатьом історикам і вченим-гуманітаріям, котрі студіюють історію української науки кінця XIX – першої третини XX ст.» [19].

Попри ґрунтовне опрацювання львівської історичної школи у монографічному форматі, В. Тельвак і В. Педич продовжили осмислення схолярного дітища М. Грушевського. Реагуючи на висловлені в рецензіях доброзичливі поради колег, вони звернули увагу на потребу долання численних пов'язаних зі школою історіографічних стереотипів [20], проблему обстоювання професором прав української молоді в стінах Львівського університету [21], пошуки невідомої іконографії його вихованців [22], необхідність реконструкції студентської аудиторії автора «Історії України-Руси» [23] тощо. Важливою є й популяризація згаданими дослідниками феномену львівської історичної школи в англійськомовному фаховому середовищі [24].

Висновки. Узагальнюючи наведені спостереження стосовно сучасної педагогічної грушевськіани, відзначимо, що в її фокусі перебуває праця видатного історика у Львівському університеті з виховання нового покоління українознавців. Також вкажемо на провідну історіографічну тенденцію досліджуваного тридцятиліття, яка полягає у постійному збільшенні нашими сучасниками сюжетних ліній при зверненні до схолярних практик М. Грушевського на галицькому ґрунті. Це призвело до появи солідних опрацювань над структурою львівської школи, досліджень її комунікативних практик і психологічного клімату, з'ясування різнопланового творчого доробку представників українознавчого осередку, реконструкції студентської аудиторії автора «Історії України-Руси» та ін. Разом із тим, досі

відсутні опрацювання львівської історичної школи як складової схоларного простору Львова та загалом габсбурзької Галичини. Таке дослідження уможливило б показати оригінальне і традиційне в педагогічній праці М. Грушевського в широкому наукознавчому контексті. Також цікавим видається простежити вплив педагогічної праці визначного історика на схоларні практики його визначних вихованців (наприклад, І. Крип'якевича, З. Кузеля та С. Рудницького), які нерідко мали учнів і творили довкола себе молодіжні науково-дослідні осередки. Ці та деякі інші сюжети й повинні, на наше переконання, потрапити у поле зору майбутніх дослідників науково-педагогічної праці М. Грушевського львівської доби.

Список використаної літератури

1. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського. Львів: Світ, 2016. 440 с.
2. Грицак Я. Чи була школа Грушевського? *Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції*. Нью-Йорк; Львів, 1995. С. 143-147.
3. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів : ЛА «Піраміда», 2014. 612 с.
4. Кондратюк К. Науково-педагогічна діяльність Михайла Грушевського у Львові (1894–1914 рр.). *Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX і XX ст.* Львів; Жешув, 2006. Т. IV. С. 199–208.
5. Григанська С.В. М. С. Грушевський і студентська молодь. *Михайло Грушевський і сучасність. Матеріали конференції*. К., 1998. С. 63–64.
6. Алексієвець М. М., Алексієвець Л. М., Трум О. П. Роль М. Грушевського у піднесенні національної самосвідомості українського народу (кін. XIX – поч. XX ст.). Тернопіль: Літопис, 2002. 104 с.
7. Одарченко П. Михайло Грушевський і українська молодь. *Український історик*. 1991. № 3–4 / 1–4. С. 105-106.
8. Тельвак В. «Історичні вправи» Михайла Грушевського у Львівському університеті: спроба реконструкції. *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2016. Вип. 19/20. С. 313-322.
9. Дашкевич Я. Михайло Грушевський – організатор української національної науки. *Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1909–1939): напрями діяльності та постаті*. Львів, 2010. С. 7-14.
10. Гирич І. Деякі питання організації М. С. Грушевським археографічної роботи у Львівський період життя (1894–1914). *Матеріали ювілейної конференції*. К., 1997. С. 266-294.
11. Герасименко С. Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.). Дрогобич, 2013. 214 с.
12. Колесник І. Мережева модель науки (новий проєкт української історіографії?). *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2009. Вип. 4. С. 54-88.
13. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського: комунікативна природа та психологічний клімат. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2014. Вип. 25. С. 26-53.
14. Тельвак В. Михайло Грушевський в оцінках своїх учнів (перша третина XX ст.) *Історіографічні дослідження в Україні*. 2013. Вип. 23. С. 160–197.
15. Шаповал Ю., Верба І. Михайло Грушевський. К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2005. 351 с.
16. Панькова С.М. Хто був автором брошури «В обороні правди»? *Український історик*. 2006–2007. Ч. 4; 1–2. С. 267–274.
17. Педич В. Історична школа М. Грушевського у Львові (1894–1914 рр.). Івано-Франківськ, 1997. 208 с.
18. Тельвак В. [Рецензія]. Педич В. Історична школа М. Грушевського у Львові (1894–1914 рр.) – Івано-Франківськ, 1997. – 208 с. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2001. Вип. V. С. 390–398.
19. Ясь О. В. [Рецензія]. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського. *Український історичний журнал*. 2017. № 1. С. 218-222.
20. Тельвак В., Педич В. Про деякі стереотипи у вивченні львівської історичної школи Михайла Грушевського: методологічні уваги. *Historiografia w kontekstach nieoczekiwanych? Wobec zmiany i ciągłości: pejzaż współczesnego dyskursu historycznego*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017. S. 143-156.
21. Тельвак В. Михайло Грушевський та польсько-український конфлікт у Львівському університеті: спроба реконструкції. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 4. С. 28-35.

22. Тельвак В. Невідомі фотографії учнів Михайла Грушевського. *Михайло Грушевський. Студії та джерела*. Кн. 3. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2021. С. 361-362.
23. Тельвак В. Студенти Михайла Грушевського на філософському факультеті Львівського університету (за деканатським каталогом). *Михайло Грушевський. Студії та джерела*. Кн. 3. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2021. С. 197-264.
24. Telvak Vitalii, Pedych Vasyl; Telvak Viktoria. Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. 2021. Vol. 20. P. 239–261.

References

1. Telvak, V., Pedych, V. (2016). *Mykhailo Hrushevskiy Lviv Historical School*. Lviv. (in Ukr.)
2. Hrytsak, Ya. (1995). Was there a Hrushevsky school? *Mykhailo Hrushevskiy i Lvivska istorychna shkola. Materialy konferentsii [Mykhailo Hrushevskiy and the Lviv Historical School. Materials of the conference]*. Niu-York; Lviv, 143-147. (in Ukr.)
3. Pakholkiv, S. (2014). *The Ukrainian intelligentsia in Habsburg Galicia: the educated class and the emancipation of the nation*. Lviv. (in Ukr.)
4. Kondratiuk, K. (2006). Scientific and pedagogical activities of Mykhailo Hrushevskiy in Lviv (1894–1914). *Bahatokulturne istorychne seredovyshche Lvova v XIX i XX st. [Multicultural historical environment of Lviv in the 19th and 20th centuries]*. Lviv; Zheshuv, IV, 199–208. (in Ukr.)
5. Gryganska S.V. (1998). M. S. Hrushevskiy and student youth. *Mykhailo Hrushevskiy i suchasnist. Materialy konferentsii [Mykhailo Hrushevskiy and modernity. Materials of conference]*. Kyiv, 63–64. (in Ukr.)
6. Aleksievets M. M., Aleksievets L. M., Trum O. P. (2002). *The role of M. Hrushevskiy in raising the national self-awareness of the Ukrainian people (late 19th - early 20th centuries)*. Ternopil. (in Ukr.)
7. Odarchenko P. (1991). Mykhailo Hrushevskiy and Ukrainian youth. *Ukrainskyi istoryk [Ukrainian historian]*, 3–4 / 1–4, 105-106. (in Ukr.)
8. Telvak, V. (2016). Mykhailo Hrushevskiy's "Historical Exercises" at Lviv University: an attempt at reconstruction. *Ukrainskyi arkheografichnyi shchorichnyk. Nova seriia [Ukrainian archeographic yearbook. New series]*, 19/20, 313-322. (in Ukr.)
9. Dashkevych, Ya. (2010). Mykhailo Hrushevskiy – organizer of Ukrainian national science. *Bibliografichna komisiia Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka u Lvovi (1909–1939): napriamy diialnosti ta postati [Bibliographic commission of the Shevchenko Scientific Society in Lviv (1909–1939): areas of activity and figures]*. Lviv, 7-14. (in Ukr.)
10. Hyrych, I. (1997). Some issues of the organization of archeographic work by M. S. Hrushevsky in the Lviv period of life (1894–1914). *Materialy yuvileinoi konferentsii [Materials of the jubilee conference]*. Kyiv, 266-294. (in Ukr.)
11. Gerasymenko, S. (2013). *Scientific, pedagogical and educational activities of Mykhailo Hrushevskiy (1894–1917)*. Drohobych. (in Ukr.)
12. Kolesnyk, I. (2009). The network model of science (a new project of Ukrainian historiography?). *Eidos. Almanakh teorii ta istorii istorychnoi nauky [Eidos. Almanac on Theory and History of Historical Science]*, 4, 54-88. (in Ukr.)
13. Telvak, V., Pedych, V. (2014). Mykhailo Hrushevsky Lviv Historical School: communicative nature and psychological climate. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini [Historiographic research in Ukraine]*, 25, 26-53. (in Ukr.)
14. Telvak, V. (2013). Mykhailo Hrushevskiy in the evaluations of his students (first third of the 20th century). *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini [Historiographic research in Ukraine]*, 23, 160–197. (in Ukr.)
15. Shapoval, Yu., Verba, I. (2005). *Mykhailo Hrushevskiy*. Kyiv. (in Ukr.)
16. Pankova, S. M. (2006–2007). Who was the author of the pamphlet "In Defense of Truth"? *Ukrainskyi istoryk [Ukrainian historian]*, 4; 1–2, 267–274. (in Ukr.)
17. Pedych, V. (1997). *Historical School of Mykhailo Hrushevskiy in Lviv (1894–1914 rr.)*. Ivano-Frankivsk. (in Ukr.)
18. Telvak, V. (2001). [Retsenziia]. Pedych V. Historical School of Mykhailo Hrushevskiy in Lviv (1894–1914 rr.). *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk [Drohobych local history collection]*, V, 390–398. (in Ukr.)
19. Yas, O. V. (2017). [Retsenziia]. Telvak V., Pedych V. Mykhailo Hrushevskiy Lviv Historical School. Lviv. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian historical magazine]*, 1, 218-222. (in Ukr.)

20. Telvak, V., Pedych, V. (2017). About some stereotypes in the study of Mykhailo Hrushevskyi's Lviv historical school: methodological considerations. *Historiografia w kontekstach nieoczekiwanych? Wobec zmiany i ciągłości: pejzaże współczesnego dyskursu historycznego*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 143-156. (in Ukr.)
21. Telvak, V. (2017). Mykhailo Hrushevskyi and the Polish-Ukrainian conflict at Lviv University: an attempt at reconstruction. *Skhidnoievropejskyi istorychnyi visnyk [East European Historical Bulletin]*, 4, 28-35. (in Ukr.)
22. Telvak, V. (2021). Unknown photos of Mykhailo Hrushevsky's students. *Михайло Грушевський. Mykhailo Hrushevskyi. Studii ta dzherela [Studios and sources]*, 3, 361-362. (in Ukr.)
23. Telvak, V. (2021). Students of Mykhailo Hrushevskyi at the Faculty of Philosophy of Lviv University (according to the dean's catalog). *Mykhailo Hrushevskyi. Studii ta dzherela [Studios and sources]*, 3, 197-264. (in Ukr.)
24. Telvak, Vitalii, Pedych, Vasyl; Telvak, Viktoria. (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*, 20, 239-261. (in Eng.)

PAVLOS Ivona Ewa, Applicant at the Department of History of Ukraine, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
e-mail: iwonaas@onet.eu

THE PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF MYKHAILO HRUSHEVSKY IN THE LVIV PERIOD IN THE MIRROR OF MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

Abstract. Introduction. *Ukrainian historiography has accumulated considerable experience in the study of the Lviv historical school of M. Hrushevsky from the beginning of its operation as one of the first scientific centers of Ukrainian studies. In independent Ukraine, Hrushevsky studies gained special intensity due to the need to restore the strength of the national historiographical tradition and the discovery of a large number of new sources. As a result, the study of historiographic subjects deepened and the volume of research tasks increased. The problems of M. Hrushevsky's scientific school occupied one of the prominent places in modern historical and pedagogical publications. Therefore, the results of Hrushevsky studies works need a separate reflection in order to identify the main trends and determine research perspectives.*

The article aims to summarize the process of historiographical understanding of the phenomenon of the Galician school of Ukrainian studies of M. Hrushevsky in modern Ukrainian historiography.

Results. *It has been proven that the work of a prominent historian at Lviv University on the education of a new generation of Ukrainian scholars is the focus of modern pedagogical Hrushevsky studies. The leading historiographical trend of the researched period is the constant increase of storylines by our contemporaries when referring to the scholarly practices of M. Hrushevsky on the Galician soil. This led to the appearance of solid studies on the structure of the Lviv school, studies of its communicative practices and psychological climate, clarification of the diverse creative work of representatives of the Ukrainian studies center, reconstruction of the student audience of the author of "History of Ukraine-Rus", etc.*

Originality. *For the first time, the modern Ukrainian historiography of the pedagogical activity of M. Hrushevsky at Lviv University has been summarized.*

Conclusion. *The historiographical analysis proved that there are currently no studies of the Lviv historical school as a component of the scholastic space of Lviv and Habsburg Galicia in general. Such a study would highlight the original and traditional in pedagogical work of M. Hrushevsky in a broad scientific context. It also seems interesting to trace the impact of the pedagogical work of a prominent historian on the scholarly practices of his prominent students (for example, I. Krypyakevich, Z. Kuzeli, and S. Rudnytskyi), who often had students and created youth research centers to facilitate their work.*

Keywords: *M. Hrushevsky, pedagogical activity, Lviv historical school, modern Ukrainian historiography, Hrushevsky studies.*

Одержано редакцією 11.11.2022
Прийнято до публікації 12.12.2022